ri; [...] aveva lasciato cadere in fondo alla botte le fecce della cupidigia, delle cure, [...] questa ricchezza che aveva realizzato il proprio fine era composta solo di oli essenziali e come gli oli essenziali evaporava in fretta» / «Donnafugata i el seu palau barroc, meta de carros i carrosses de tons rogencs, verdosos i daurats, [...] la riquesa s'havia transformat en ornaments, luxe i plaers, [...] havia deixat caure al fons de la bóta el pòsit de l'avidesa i de les atencions, [...] aquella riquesa que havia complert el seu propi fi ara contenia exclusivament olis essencials, i per això, com els olis essencials, s'evaporava de seguida» (p. 70). La sintaxi paratàctica original esdevé sovint hipotàctica (moltes subordinacions causals o relatives), es duen a terme reordenacions molt pronunciades de les frases i són molts els imperfets que acaben transformats en pretèrits perfets i a l'inrevés. S'esquiven repeticions clarament volgudes per l'autor: «Compresso in un cantuccio del *coupé*, premuto dalla massa del Principe, piegato dalla prepotenza del Principe» / «Esclafat contra la paret per la còrpora del príncep, i encara més pel seu autoritarisme» (p. 59). I aquí i allà les estructures sintàctiques són esmenades a favor de formes més canòniques: «le avrebbe portato tre canne di seta ponzò, la prossima volta» / «la propera vegada li duria tres canes de seda carmesina» (p. 64). Massa intervencions, en definitiva: massa intervencions difícilment defensables amb arguments de retòrica contrastiva (majoritàriament les qüestions que acabem de detallar obeeixen al gust de l'autor, i no pas als usos de la seva tradició lingüística o literària) i massa intervencions, sobretot, perquè sigui lícit apel·lar a la filologia, que en aquest cas particular té en la traducció no ja —com acostuma a passar generalment— una germanastra difícil, sinó impossible.

Miquel Edo Julià

Alda MERINI
Cuerpo de amor. Un encuentro con Jesús
Traducció de Jeannette L. Clariond
Barcelona: Vaso Roto Ediciones, 2009, edició bilingüe, text acarat

Fer avinent al lector un llibre de la poeta Alda Merini (Milà 1931-2009) no resulta una tasca senzilla perquè, en el cas d'aquesta impressionant i encara prou desconeguda escriptora al nostre país, qualsevol aproximació a la seva obra, sigui quina sigui, requereix uns aclariments previs. De fet, cap obra d'Alda Merini no es pot comprendre si no atenem primer alguns dels esdeveniments que van marcar la seva turmentada existència. Potser aquest argument sigui aplicable a qualsevol poeta, però en el seu cas resulta imprescindible. Em permetrà, doncs, el lector un primer comentari general abans d'abordar específicament l'estudi del llibre que ens ocupa.

Alda Merini, al llarg dels seus setantavuit anys de vida, va haver de ser ingressada en un manicomi en nombroses ocasions a causa d'uns desordres mentals que arrossegava des dels setze anys, edat en la qual la poeta va descobrir, segons les seves paraules, «les primeres ombres de la seva ment». La bogeria, doncs, va ser per a Alda Merini una companya constant de viatge, que combinava amb èpoques de perllongada i notable lucidesa. En aquestes èpoques va escriure la major part de les seves obres mestres i va poder desenvolupar la seva estètica, tan peculiar i insospitada, a l'empara de l'amor per la vida i l'ésser humà. L'obra que d'una manera més bella i magistral retrata la

VISIT…

barbàrie i el dolor viscuts al llarg del seu internament al manicomi és, sense cap mena de dubte, *La Terra Santa,* apareguda a Itàlia l'any 1984 i publicada per Vanna Scheiwiller. A Espanya apareixerà traduïda a l'Editorial Visor l'any 2002 (*La Tierra Santa*) a càrrec de la mateixa traductora de l'obra que ara comentarem.

La Terra Santa és el llibre que marca el cànon estètic de la Merini, el volum que sempre hem de tenir en ment per a comprendre els altres. A *La Terra Santa* queden paleses totes les actituds estètiques i vitals de l'autora, tots els temes que després, d'una manera o altra, seran desenvolupats al llarg de la resta d'obres. *Cuerpo de amor* és la culminació, en certa mesura, de *La Terra Santa.* En aquesta obra hi ha l'element bàsic de tota la poètica de la Merini: l'amor per l'home i pel cos com a objectivació d'aquest ésser suprem i sublim, però un home concebut com a carn i com a sang, com a culminació de la natura, com a entitat en què la bellesa es pot encarnar i en què la bellesa es pot mostrar despietada. El cos és la paraula, el cos és la font del plaer, el cos és la via a través de la qual l'home pot assumir i concebre el sofriment, el gaudi, entendre la presència de Déu en el món, però no d'un déu personal, sinó d'una força ultraterrena que impulsa els diversos éssers de la creació a estimar i a reconèixer-se en l'amor. Això és *La Terra Santa,* aquesta és el punt àlgid de la poètica de la Merini. I aquesta obra traça també el camí pel qual discorrerà la seva producció literària dels darrers anys. *Cuerpo de amor,* com dèiem, és un dels cims en els quals se sustenta aquesta pretensió estètica.

Si concebéssim *Cuerpo de amor,* amb tot, com una obra mística ens equivocaríem de mig a mig. *Cuerpo de amor,* com s'encarreguen de mostrar-nos els trentavuit textos que el componen entre poemes i proses, és un diàleg establert amb Jesús, amb el fill de Déu, amb la paraula encarnada a la Terra, feta carn i sang per a donar-se tota en un sacrifici immens que no tindrà correspondència per part dels homes. Paral·lelament, Alda Merini recrea així la seva mateixa passió vital, el seu trànsit pel desert de la bogeria i de l'absència de referents i d'amor humà. Com l'autora, Jesucrist arriba a la terra per donar-se als homes en un acte de generositat infinita que no té comparació i assumeix el viatge personal a través d'un sofriment indescriptible. *Cuerpo de amor* és el mateix cos de Jesucrist, però és per extensió, també, el cos de la poeta, sublimat i concebut com a primavera en què la bellesa del món pot fructificar, en la qual el patiment també ha de deixar els seus estralls de fred i d'hivern. Alda Merini desitja retrobar-se amb Jesús perquè en ell reconeix el seu propi patiment físic i psíquic. Però no tan sols aquesta sofrença, sinó també l'amor en la seva manifestació total, més elevada i pura, que passa pel sacrifici i acaba amb la mort i la resurrecció de la carn, del cos, de la mateixa resurrecció de l'autora després de passar pel manicomi, on el cos és maltractat i ultratjat com ho fou el de Jesucrist al llarg del seu calvari.

En nombroses entrevistes Alda Merini havia destacat aquest infern del manicomi i com, per a ella, Déu mostrava el seu immens amor per l'home i pel món a través del plor, del dolor, del lliurament del seu fill estimat que és donat a la mort i a l'ésser humà per tal de ser anorreat. Així doncs, la poeta també pot retrobar la seva dignitat, redescobrir-se en l'alliberament de la ment i del cos, quan aquests esclaten en un erotisme religiós de gran sensualitat. Aquesta és la temàtica profunda de *Cuerpo de amor.* Els poemes, unes vegades absolutament dialogats amb un personatge que s'intueix proper, i altres escrits en forma de poesia versada, fan esment d'aquesta realitat. Però no ens equivoquem: no es tracta d'una visió desesperançada i pessimista, ben al contrari. Dóna rellevància a una profunda espiritualitat que passa pel plaer i per

l'elogi de la carn i de la sang. La poesia de la Merini tampoc no es pot comprendre sense aquesta carnalitat absoluta que traspassa tota la realitat circumdant i la nimba de màgia i encanteri.

Escriu Alda Merini en el primer poema del llibre: «Yo que estoy cerca de la muerte, / yo que estoy lejos de la muerte, / yo que encontré un surco de flores / al que di por nombre vida / [...] te diré, aunque no lo creas / que siempre se preanuncia / con gran frescura en todo su cuerpo / y sientes como si volvieras a vivir / y tus ojos miraran por vez primera el mundo.» Més enllà que els versos facin referència a la figura concreta de Jesucrist, el lector ha de traspassar el llindar del sentit objectiu d'aquestes paraules i acceptar el convit a la vida que ens proposa Alda Merini. Desvetllem el goig de viure que hi ha en nosaltres, el goig de la pròpia carnalitat i sensualitat, i acceptem també el dolor que es fa manifest en tot acte de vida. *Cuerpo de amor* és també el mateix cos de l'home que es desvetlla intrínsecament com un receptacle insospitat d'alegria continguda, que pot germinar de manera espontània en qualsevol instant. En el fons, la poètica d'Alda Merini és un itinerari que neix en la foscor i de les ombres de la mort, de l'anorreament humà per excel·lència, la bogeria, però que transcendeix quasi d'immediat aquest àmbit i es projecta vers un infinit. En aquest infinit, Jesucrist és un element fonamental però no per afirmar la nostra por en Déu o la nostra finitud com a éssers humans, sinó ben al contrari, per demostrar la nostra grandesa. Així es mostra com la vida pot ser retrobada fins i tot en allò més terrorífic i abjecte, en un «cos d'amor» que és la nostra representació finita en un món que ens condueix cap a l'infinit que tots portem a dintre. Si llegim, per reblar l'argument inicial, el poema contingut a *La Terra Santa* que dona títol a aquesta obra de l'any 1984, comprovarem com la Merini assisteix, al manicomi, a una missa on Jesucrist és el primer boig de tots que crida desesperadament «tot el seu amor en Déu», el primer ésser dins aquell «sepulcre d'horror» que pateix els electroxocs d'uns fariseus, els metges, que els apliquen perquè consideren que és dement i que «un boig no ha d'estimar ningú». Com no havia d'estimar ningú la Merini, com no havia de ressuscitar Jesucrist. I la poeta, com ell, també experimenta la seva pròpia resurrecció, el preu de la qual és la vigilància eterna i el perill continu de la recaiguda. *Cuerpo de amor* és, doncs, un pas endavant en el camí que allunya Alda Merini de l'infern de la bogeria i dels murs de la seva Jericó particular, metàfora de la clínica mental, anomenada també «clínica de l'abandó».

Abans de concloure no podem deixar d'esmentar uns quants aspectes formals d'aquest *Cuerpo de amor. Un encuentro con Jesús* que ens han semblat de prou rellevància. Primer de tot, destacar la magnífica traducció a l'espanyol portada a terme per Jeannette L. Clariond, que torna a demostrar, una vegada més, el seu bon ofici, com ja havia desenvolupat a *La Terra Santa* i a d'altres obres de la Merini que ens ha traduït. També cal deixar patent l'acurada edició amb la qual es presenta el llibre. Aquesta conté dos elements que avui dia considerem imprescindibles en tota traducció d'una obra de poesia i que són el text original i l'edició bilingüe acarada perquè el lector pugui comparar l'honestedat filològica i intel·lectual de la traducció. A banda d'això, creiem que també cal destacar l'esforç continuat de moltes editorials considerades *menors* per certs sectors culturals i que s'esforcen d'una manera incansable per donar a conèixer textos que rarament tindrien una difusió entre el públic avesat a llegir poesia. L'edició convida a ser llegida perquè el lector quedi encuriosit i vagi a la recerca d'altres obres de l'autora per tal de cloure el cercle obert.

La producció d'Alda Merini en aquesta darrera etapa que els crítics han consi-

derat «mística» pot semblar que estigui allunyada d'aquelles temàtiques que havien destacat més fortament en les primeres obres. El lector no s'ha de sorprendre ni caure en aquesta consideració. Com succeeix en la majoria dels grans escriptors, tota obra sol ser dissenyada com una unitat, amb uns quants exponents destacats que donen la clau de volta per a la comprensió completa en tant que obra literària. *Cuerpo de amor* és un dels cims d'aquesta poètica que, en *La Terra Santa,* ja havia trobat un dels seus exponents.

Israel Clarà

Carlo GINZBURG
El queso y los gusanos. El cosmos según un molinero del siglo XVI
Trad. de Francisco Martín, trad. de las citas latinas
al cuidado de Francisco Cuartero
Barcelona: Península, 2009

La prima edizione italiana de *Il formaggio e i vermi. Il cosmo di un mugnaio del '500* di Carlo Ginzburg uscí per i tipi di Einaudi nel 1976, successivamente ad un suo saggio sui benandanti e ad uno sul nicodemismo. Il libro, tradotto per la prima volta in spagnolo nel 1981, e pubblicato prima per i tipi di Muchnik Editore e poi, nel 2001, per i tipi di Península, è il più noto di quest'autore fra quelli pubblicati in Spagna. La nuova ristampa della casa editrice Península di *El queso y los gusanos. El cosmos según un molinero del siglo XVI* ci ripropone la storia di Menocchio, mugnaio nato nel 1532 a Montereale, piccolo paese del Friuli vicino a Pordenone, sottoposto dall'Inquizione, come eretico ed eresiarca, a due processi (nel 1584 e nel 1599), l'ultimo dei quali si concluderà con la sua condanna a morte.

Menocchio —il cui vero nome era Domenico Scandella— curioso tipo di mugnaio che difendeva con forza le sue teorie religiose, rischiando coscientemente la vita, era affittuario di tre mulini, due campi ed era stato eletto podestà del paese e delle «ville» circostanti e successivamente «camararo» (amministratore della pieve di Montereale). Si distingueva da molti dei suoi compaesani per la posizione sociale, ma soprattutto per il fatto di saper leggere e scrivere. Grazie alla lettura e al suo lavoro, venne a contatto con personalità dell'epoca come Niccoló di Porcia, pittore ed in possesso di libri che concorsero alla formazione delle sue teorie che lui stesso affermò essere unicamente frutto di ragionamenti autonomi. Affermò Menocchio alla fine del suo primo interrogatorio: «Quelle opinioni ch'io ho avuto le ho cavate dal mio cervello». Il protagonista di *El queso y los gusanos* ebbe dunque occasione di leggere alcuni libri, assimilarli, rielaborarli e discutere con i compaesani fino a formulare i pensieri dei quali Carlo Ginzburg racconta sapientemente la genesi e la complessità.

La conclusione a cui il nostro autore arriva però, è che il complesso sistema cosmogonico e religioso che espone a più riprese Menocchio non ha origine solamente da letture, contatti e scambi culturali ma che questi ultimi elementi stimolarono in lui il riemergere di un sostrato di credenze che sarebbero potute rientrare «in un filone autonomo di radicalismo contadino che il movimento della Riforma —che si stava affermando in quegli anni oltralpe— aveva contribuito a far emergere, ma che era molto più antico della Riforma»; radicalismo che è proprio di una religiosità precristiana, mai del tutto scomparsa, trasmessa oralmente nel corso dei secoli.